

Profilalkotás a terrorelhárításban – profilozzuk-e a magányos elkövetőket?

Lohner Klaudia

Nemzeti Közszoigálati Egyetem Rendészettudományi Kar, Kriminálpszichológiai Tanszék,
Kriminálpszichológiai Kutatóműhely, Budapest, Magyarország
e-mail: lohner.klaudia@uni-nke.hu

Beérkezett: 2023. február 5.; elfogadva: 2023. február 28.

Összefoglalás

Jelen tanulmány célja a magányos elkövetők megismerése mellett annak körüljárása, hogy mely módszerek lehetnek hasznosíthatók az ellenük folyó harcban, illetve milyen problémákkal szembesülhetnek a témát kutató szakemberek. A szakirodalom áttekintésével képet kaphatunk általános profiljukról. Tekintettel azonban arra, hogy a magányos elkövetők kevés olyan tulajdonsággal rendelkeznek, amelyek megkülönböztetik őket másoktól, elmondhatjuk, hogy megbízhatóan nem profilozhatók. Továbbá a profilalkotás módszere csak bizonyos esetekben segítheti az ellenük folyó küzdelmet, hiszen a módszer célja egy már megtörtént bűncselekmény elemzése. A terrorcselekmények esetében pedig a hangsúly azok megelőzésén van, melyben elsősorban a kockázatelemzési és társadalmi jelzőrendszerek nyújthatnak segítséget.

Kulcsszavak: profilalkotás, kockázatelemzés, magányos elkövetők, terrorizmus, prevenció

Profiling in counter-terrorism – should we profile lone actor terrorists?

Klaudia Lohner

Faculty of Law Enforcement, Department of Criminal Psychology, National University of Public Service,
Budapest, Hungary

Summary

The aim of this study is to understand the lone actor terrorist and to discuss which methods can be used to combat this specific type of terrorist. We will review the main research findings on lone actors to understand their general profile. Lone perpetrators are generally male and under 50 years of age. A review of the literature suggests that there are some characteristics which lone actors have in common, which relate to their behaviour prior to the terrorist offence. Furthermore, there is a higher prevalence of mental disorders among lone offenders compared to both the general population and organised terrorist offenders. However, this cannot be considered as a causal factor. Given the fact that lone offenders have few characteristics that distinguish them measurably from other types of terrorist offenders, or even from society, it can be said that they cannot be reliably profiled. The small amount of information and data sets available to researchers (the closed treatment of case details) also makes analysis and scientific investigation difficult. Furthermore, the profiling method can only help in certain cases, since the aim of profiling is to analyse an already existing, unknown offender. In the case of terrorist offences, the focus is on prevention and deterrence, where risk analysis and social alarm systems can be of particular help. We briefly present the TRAP-18 risk analysis tool, which has proven useful in assessing the risk of lone offences.

The emergence of online space provides a new platform for radical organisations, and thus for counter-terrorism services, to detect extremist groups and individuals in virtual platforms. Open source information can also help risk analysis, and if used professionally, can provide very specific information about a targeted individual. Due to the limitations of this paper, the radicalisation processes of lone offenders, as a very important part of the subject, will not be discussed, and this article will focus on the differences between the methods and their practical aspects. Overall, the benefits of profiling lone offenders are not essentially practical work, but rather in supporting the development of risk analysis methods and as part of the cognition process.

Keywords: profiling, risk assessment, lone-actor terrorism, terrorism, prevention

Bevezető – a profilalkotás célja

A profilalkotás módszerét életre hívó bűncselekmények a sorozatos, szexuális motivációjú, vagy ún. motiváció nélküli gyilkosságok voltak az 1970-es években. Ahogy az a számos tanulmányban találkozhatunk, a módszer kidolgozását az FBI BAU (Federal Bureau of Investigation - Behavioral Analysis Unit) kezdte meg. Köztük a terület neves képviselői 36 sorozatgyilkossal készítettek börtöninterjút, létrehozva az elkövetők két típusát: a szervezett és a szervezetlen elkövetőt (Douglas et al. 1986). Bár a tipizálási rendszerek sokat fejlődtek, ez volt a motorja a tevékenység megindításának az Egyesült Államokban.

A profilalkotásnak egységes definíciója bár nincs, közös elemként ragadható meg, hogy a klasszikus értelemben vett profilalkotás a bűncselekmény elkövetőjére következtet a helyszínen talált nyomok és más információk, például a sértett megismerése alapján. A profilalkotás tehát egy megtörtént bűncselekményre reagál. A módszer célja alapvetően az ismeretlen elkövető kézre kerítésének támogatása, a nyomozásokra fordított idő, energia optimalizálása. Bár nem feladata az elkövető személyazonosságának meghatározása, bizonyos esetekben jelentős segítséget nyújthat a nyomozások orientálásakor (Douglas et al. 1986; Turvey 2011).

Ezzel szemben a kockázatelemzés valamilyen sérülés, hátrány, veszteség bekövetkezésének a valószínűségét igyekszik meghatározni oly módon, hogy az esemény bekövetkezését (vagy adott esetben az egyén viselkedését) befolyásoló tényezőket összegyűjti és elemzi (Herrington–Roberts 2012). A módszer tekinthető bizonyos értelemben profilozásnak, avagy azzal kapcsolódási pontokat mutat, hiszen (például a kockázati faktorok azonosítása érdekében) megalkotunk egy adott személyről vagy csoportról egy képet, annak megállapítása érdekében, hogy milyen magatartást, cselekvést várhatunk tőle a jövőben.

A terrorista és magányos elkövetők profilozásával és kockázatelemzésével is számos tanulmány foglalkozik (Russel–Miller 1977; Strentz 1988; Handler 1990; Rae 2012; Sarma 2017). Jelen tanulmány célja, hogy különbséget tegyen a profilalkotás és kockázatelemzés között a magányos elkövetők vonatkozásában, továbbá bemutassa, van-e értelme a magányos elkövetők profilozásának? Milyen helyzetekben használhatjuk ezt a módszert? Érdemes-e használnunk egyáltalán, illetve a profilalkotás milyen módon támogathatja a magányos terroristák elleni harcot?

Magányosak-e a magányos elkövetők?

A terrorizmusnak számos osztályozási rendszere létezik, ezek egyike magányos és szervezett elkövetőkre bontja szét. A terroristák csoportokba való szerveződése ugyanúgy nem egységes, mint ahogy nem azonosak intellektuális képességeik, képzettségük és szociális hátterük sem. Beszélhetünk egy hatalmi láncolatba illeszkedő ter-

rorista sejtekről, mint az al-Kaida vagy az Iszlám Állam; irányított sejtekről, amelyek a „szuperszervezetektől” függetlenül jönnek létre; önálló sejtekről, melyek nem tartanak fenn formális kapcsolatot terrorhálózatokkal; és a jelen tanulmány tárgyát képező magányos terrorista elkövetőkről (Haller–Ivaskevics 2020).

A magányos terrorizmus jellege és fenyegetettsége nem új keletű. Jensen (2014) például az 1878 és 1934 közötti időszakot a magányos terroristák által uralt „klasszikus korszaknak” nevezi, amelyet a magányos anarchisták akciói jellemeztek. Az egyedül cselekvő anarchisták hagyománya azonban nem ért véget ebben a szakaszban (Gill 2015).

Az Al-Kaida az *Arabian Peninsula's* magazin Inspire című második számában részletesen ismerteti a Mohamed koráig visszanyúló magányos szereplőket. A legtöbb terrorista taktikához vagy stratégiához hasonlóan a magányos terroristák tevékenysége is könnyen elterjedt a különböző világnézeti irányzatok között, mivel számos különböző ideológiai mozgalom hirdette az egyedül tevékenykedő aktivisták stratégiai szükségességét. Kaplan, Löw és Malkki (2014) szerint „a magányos bosszúálló motívuma a világ minden korszakában és gyakorlatilag minden kultúrájában megjelent”.

Connor és Flynn (2015), illetve Haller–Ivaskevics (2020) definíciója szerint az tekinthető magányos terroristának, aki „egyedül követi el az erőszakos bűncselekményt egy saját maga által kidolgozott vagy mástól kölcsönzött ideológia nevében, és aki nem kap utasítást, irányítást vagy támogatást semmilyen külső forrástól (Connor–Flynn 2015). Ez a fajta terrorista azok közül kerül ki, akiket a terrorszervezetek nem fogadnak be, vagy akik nem találják meg feljűk az utat. Nem feltétlenül teljesen magányosak. Előfordul, hogy segítőt vesznek igénybe, de vele sem lépnek szövetségre. Csak akkor keresnek társat, ha a támadáshoz kell még egy kéz. Az ő esetükben a radikalizáció helyszíne többnyire az internet.” Jelen meghatározás az iszlamista motivációjú magányos elkövetőkre vonatkozik.

Azonban például az abortuszellenes motiváció esetében elmondható, hogy a csoporthoz való tartozás hiánya nem jelenti a támogatottság teljes hiányát. Találkozhatunk olyan felhívásokkal és kézikönyvekkel, melyek segítik a magányos aktivisták, illetve terroristák tevékenységét. Ilyen volt az 1990-es években az *Army of God* kézikönyv, amely kifejezetten támogatta a magányos terroristák tevékenységét. A kézikönyv, amely bár számos lehetőséget, „fogást” felvázol, végül az abortuszellenes klinikák elleni támadások esetében leginkább hatékony módszernek az orvos megölését tekinti (Gill 2015). A magányos terroristák rendszeresen részt vettek szélesebb körű érdekcsoporttal, társadalmi mozgalommal vagy terrorista szervezettel folytatott, kimutatható és megfigyelhető tevékenységekben (Gill–Horgan–Deckert, 2014).

2019. március 15-én egy magányos fegyveres, Brandon Tarrant besétált az Al Noor mecsetbe. Christchurch-

ben, Új-Zélandon, és tüzet nyitott az imára összegyűltekre. A támadó ezután átment a linwoodi iszlám központba, és folytatta a lövöldözést. A támadásban 51 ember vesztette életét, 49 pedig súlyosan megsebesült. Tarrantra nem csupán a szélsőjobb oldali politikához kapcsolódó online tartalmak voltak hatással, amelyek tükrözik a Breivik által követett erőszakhoz vezető utat, hanem azt állította, hogy Breivik és más magányos szereplők tettei inspirálták őt (*Kenyon–Baker–Beall–Binder 2021*). Az elkövetés tehát bár „magányosan” történt, egy másik elkövető tettei és buzdítása inspirálta az elkövetésre.

Az Európai Bizottság számára a PRIME projekt részeként végzett kutatás megkérdőjelezte azt a hiedelmet, hogy a magányos szereplők valóban egyedül cselekszenek, megjegyezve, hogy a csoportos terrorizmushoz hasonlóan a magányos terroristák sem légtüres térben jelennek meg (*Kenyon–Baker–Beall–Binder 2021*).

Claire Ellis és munkatársai 2019-es tanulmányukban három csoportra osztják az ISIS nevében merényleteket elkövetőket:

1. Egyedüli elkövetők, akiket az ISIS valamely propagandanyelve vagy üzenete inspirált, ihletett az elkövetésre, de nem kap konkrét utasítást vagy iránymutatást a cselekménye elkövetéséhez.
2. Távolról irányított terrorista, aki instrukciókat, távoli irányítást kap a cselekményhez.
3. Távoli irányítást és távolról szervezett logisztikai támogatást kap, mégis a hálózattól elszigetelten működik annyira, hogy letartóztatása esetén ne veszélyeztesse azt.

A terrorizmus elleni elhárító munka egyik legnagyobb és kiemelt problémáját a magányos terroristák elleni fellépés jelenti. Mivel nincs egy szélesebb hálózat általi irányítottság, így a hálózatban elkövetett hibák, botlások is hiányoznak, amelyek általában felhívják azok léteire a figyelmet. Egy kutatás 1994–2014 közötti merényletek felderítési eredményességét vizsgálta, melyben megállapították, hogy az egyszereplős akciók 30%-át derítették fel, szemben a csoportosan szervezett elkövetések 81%-ával (*Kenyon–Baker–Beall–Binder 2021*).

A magányos elkövetőkkel kapcsolatban elterjedt nézet, hogy életvitelükben is magányosak. Ezen megállapítás alapját képezheti Theodore Kaczynski esete, aki „Unabomber” néven híressé vált. Doktori fokozata megszerzése után matematikát tanított a Kaliforniai Egyetemen, majd 1969-ben egy meglehetősen szerény, Montana állambéli kunyhóba költözött, ahol évekig elszigeteltségben élt, igazi hivatását követve: az iparosodott társadalom megdöntését erőszakos eszközökkel. A technológiaellenességtől vezérelve 17 év alatt 16 bombát gyártott és vetett be. 3 áldozatot megölt, további 23-at pedig megsebesített (*Oleson 2004*). A szélsőbaloldali Kaczynski elszigeteltségét tekintve a magányos elkövetés szélsőséges példája. Bár sok, de nem minden magányos elkövető társadalmilag elszigetelt (*Gill–Horgan–Deckert*

2014). Az egyesült államokbeli és európai magányos elkövetők közvetlen környezete (család, barátok) az esetek 79%-ában tisztában voltak az egyén szélsőséges ideológiáik iránti elkötelezettségével, az esetek 63,9%-ában pedig azzal, hogy részt vesznek terrorizmussal kapcsolatos cselekményekben. A cselekvési szándék jelei tehát észlelhetők lehetnek a közvetlen környezet által (*Kenyon–Baker–Beall–Binder 2021*), amely magába foglalja a magányosság hiányának tényét is.

Magányos elkövetők „profilja”

Hamm és Spaaij (2017) 15 országban vizsgálta meg az 1968 és 2010 között történt összes terrorista incidenst, és megállapította, hogy a támadások mindössze 1,8%-át hajtották végre magányos szereplők, és a támadásokat a szándék és a képességek közötti kapcsolat hiánya miatt alacsony halálos kimenetelűnek jellemezte. A magányos terrorizmus az Egyesült Államokban is gyakoribbnak bizonyult, mint más nyugati országokban, Spaaij ezt a vezető nélküli ellenállási stratégiák relatív népszerűségének tulajdonítja az amerikai jobboldali és abortuszellenes aktivisták körében (*Kenyon–Baker–Beall–Binder 2021*).

119 iszlamista terroristát megvizsgáló tanulmány „magányos farkasainak” háromnegyede érettségivel, főiskolai vagy egyetemi diplomával rendelkezett, sőt 8%-uknak megvolt a PhD-fokozata is. Nem tudunk olyan országról, ahol a PhD-fokozatuk aránya ennyire magas lenne; az Egyesült Államok lakosságának például mindössze 2%-a rendelkezik doktori fokozattal (*Wilson 2017*). A közel-keleti terrorista csoportok sem alulképzettek: tagjaik többsége közép- vagy felsőfokú végzettséggel rendelkezett, jól fizető állásuk volt, és mindkét szempontból jobban álltak, mint az átlag (*Krueger–Malčková 2002*). Természetesen nem szabad elfeledkezni arról, hogy a többség kifejezés azt is jelenti, hogy a terrorista mozgalmakban (régiekben és jelenlegiekben egyaránt) vannak tanulatlan és rossz szociális háttérű emberek is (*Haller–Ivaskevics 2020*).

A közel 2000 terroristát tartalmazó mintából mindössze 5%-nál diagnosztizáltak mentális zavart, és csak további 6%-nál vetődött fel a mentális zavar lehetősége anélkül, hogy erre nézve professzionális diagnózis született volna. Ez jóval alacsonyabb annál, ami a lakosság körében megfigyelhető, ami azt sugallja, hogy a terroristák körében a mentális zavarok gyakorisága alacsonyabb az átlagnál. Ez alól kivételt képeznek a magányos farkasok. A fent már hivatkozott tanulmányban 119 magányos farkas közül 32%-nál diagnosztizáltak mentális zavart (*Gill 2015*). Ez nemcsak százalékosan magasabb annál, amit a lakosság körében látunk, hanem a zavarok összetételében is különbség figyelhető meg. A lakosság körében a mentális zavaroktól szenvedők részaránya (a pszichiátriai részletektől eltekintve) nagyjából 20% körül van (*Steel et al. 2014*). Ebből azonban a szorongásos zavarok – amelyek nagyon ritkák terroristáknál – önmagukban kb. 15%-ot tesznek ki (*Wittchen et al. 2011*). Ha

ezeket némileg spekulatívan levonjuk a lakossági gyakoriságból, akkor a magányos elkövetők körében a mentális zavarok (figyelembe véve a komorbiditásokat is) háromszor gyakoribbak annál, mint amit a lakosság körében látunk. Még meggyőzőbb egy másik tanulmány, amelyben 47 magányos farkast hasonlítottak össze 92 terror-szervezetben működő elkövetővel (*Gruenewald–Chermak–Freilich 2013*). Míg a magányos farkasok körében a mentális zavarok gyakorisága 40% volt (messze a lakossági átlag fölött), addig a szervezett terroristák körében mindössze 8%, ami a lakossági átlag alatt marad (*Haller–Ivaskevics 2020*).

Ahogy a fenti eredményekből is láthatjuk, több kutatót foglalkoztat a kérdés, hogy profilozhatók-e a terroristák, így a magányos elkövetők? Gill 119 „magányos farkas” terroristát összehasonlító tanulmánya, számtalan különbséget talált a jobboldali és iszlám magányos terroristák között; a megvizsgált 27 tulajdonságból 20-nál volt statisztikailag szignifikáns a különbség. A tipikus iszlamista városi környezetben élt, jól képzett volt, tettét hajlamos volt ideológiailag megmagyarázni, nem volt büntetett előéletű, készült a tetteire, és figyelemmel kísérte ideológiájának „szakirodalmát”. A szélsőjobboldali terroristára mindennek ellenkezője volt igaz (*Gill–Horgan–Deckert 2014*). Az amerikai szélsőjobb- és szélsőbaloldali terroristák szintén különböztek egymástól (*Miller 2006*). A jobboldaliak idősebbek voltak, szívesebben vontak be nőket a végrehajtásba és vezetésbe, valamennyien fehérek voltak (a baloldaliak kétharmada színes bőrű volt), ugyanakkor képzetlenebbek voltak, mint a baloldaliak. A baloldaliak körében sok volt az orvos, ügyvéd, tanár és szociális munkás, míg a jobboldaliak többsége kétkezi munkás volt. A baloldaliak jellemzően városi, míg a jobboldaliak falusi környezetben éltek. A fenti, kiragadott példák önmagukban is bizonyítják, hogy a különböző motivációjú terroristák között olyan nagy különbségek vannak, hogy lehetetlen megrajzolni a terrorista és a magányos elkövető „általános” pszichológiai portréját (*Haller–Ivaskevics 2020*).

A magányos elkövetők profilelemzésével kapcsolatos nehézségek alapvetően tehát abból erednek, hogy különböző iskolai, társadalmi-gazdasági, etnikai és családi háttérrel rendelkeznek, és eltérések mutatkoznak az iskolai végzettség, a művelti képesség, a képzés és a finanszírozáshoz való hozzáférés terén. Bár néhány alapvető vonás kirajzolódik, többek között az, hogy a magányos terroristák általában férfiak és 50 év alattiak, mely megállapítások önmagukban nem elegendőek ahhoz, hogy megkülönböztessék őket a többi bűnelkövetői csoporttól (*Kenyon–Baker–Beall–Binder 2021*).

Ez azt tükrözi, hogy a magányos szereplők különböző földrajzi, jogi és politikai környezetben tevékenykednek, különböző ideológiák motiválják, és különböző csoportok és szervezetek inspirálják őket (*Perry–Hasisi–Perry 2018*). A szakirodalom szerint azonban bizonyos közös vonások vannak a magányos szereplők által a terrorista bűncselekményt megelőzően tanúsított viselkedésmó-

dokkal kapcsolatban, illetve a már említett mentális zavarok magasabb előfordulása figyelhető meg a magányos elkövetők esetében mind az átlagpopulációhoz, mind a szervezett terrorista elkövetőknél. Bár a mentális betegség vagy a személyiségzavar a magányos terroristák kockázati tényezői, ezek önmagukban nem tekinthetők okozati tényezőknél, és csak egy a sok jellemző közül, amelyek jellemzően „kikristályosodnak” az egyénben (*Kenyon–Baker–Beall–Binder 2021*). Rae kutatásában (2012) szintén kritikával illeti azt az állítást, hogy a terroristák profilozhatók. A legmarkánsabb profilalkotási paramétereket – faji, nemi, életkori, patológiai, pszichológiai és szocioökonómiai – jellemzők vizsgálatán keresztül mutatja be, hogy a terroristák nem rendelkeznek olyan megkülönböztethető tulajdonságokkal, amelyeket a kutatók képesek azonosítani.

A profilalkotás mint a terrorelhárítás eszköze?

A magányos farkast és az önálló sejteket sokáig nem vették igazán komolyan. Ezt az attitűdöt támasztotta alá néhány olyan bizarr eset, mint például Luke Helderé, aki csőbombákat robbantgatott úgy, hogy ha a helyszíneket összekötötték, azok egy mosolygó arcot rajzoltak ki az Egyesült Államok térképén (*Feldman–Savidge–Ablers 2002*). Mivel senki sem halt meg, és a hat sérült is csak véletlen áldozat volt, egyesek szinte kamaszos tréfaként fogták fel az esetet (mondanunk sem kell, a bíróság nem osztotta ezt a „vidám” felfogást: Helder immár 16 éve egy elmeegógyintézetben él). Korábban sokan gondolták úgy, hogy az igazi veszélyt az ideológiai alapokra helyezett, katonai felépítésű terrorszervezetek jelentik, amelyek országhatárokon átívelő hálózatokat hoznak létre, és olyan cselekményeket képesek megszervezni, mint a 9/11 támadás, vagy a londoni, madridi és spanyolországi terrortámadások a maguk sok ezer halálos áldozatával. Az utóbbi időben azonban fokozatosan kialakult, és egyre erősebb az a nézet, hogy valójában a terrorizmusnak egy új és nagyon veszélyes formájával állunk szemben, amelyet vezér nélküli terrorizmusnak vagy vezető nélküli dzsihádnak szoktak nevezni (*Michael 2012*). Több mint 500 terrorista életútjának részletes elemzése azt mutatja (*Sageman 2008*), hogy ez a fajta terrorizmus összességében ugyanannyi, vagy még több áldozatot szed, mint a „hagyományos”, és megelőzésük éppen azért nehéz, mert az elkövetők csak akkor kerülnek a figyelem középpontjába, amikor a baj már megtörtént (*Haller–Ivaskevics 2020*).

A profilelemzési módszerek alapvetően a megtörtént bűncselekményre reagálnak. A helyszínen talált nyomok alapján igyekszik arra vonatkozó következtetéseket levonni, hogy milyen lehet a bűncselekmény elkövetője. A terrorizmus esetén pedig annak megelőzésén van a hangsúly. Bár vannak esetek, amikor a profilelemzésnek lehet relevanciája a magányos terroristák elleni harcban, ez sokkal kevésbé tekinthető általánosnak. Ilyen példa

Ted Kaczynski esete. A profilelemzési módszerek egy ilyen sorozatos elkövetés esetén elméletileg előrevihetik a nyomozást és támogathatják az elhárító munkát. Az FBI először 1980-ban, majd nem sokkal elfogása előtt, 1995-ben is elkészítette a merénylő profilját. Az 1980-as profil szerint a „Unabomber” egy visszahúzó, magányos, 30-as éveiben járó személy (*Chase 2003*). Az 1995-ben készített profil elemeit az 1. táblázat tartalmazza.

1. táblázat | Ted Kaczynski FBI által felállított profilja és valódi jellemzői

FBI-profil	Jellemző	Ted Kaczynski
fehér férfi	rassz, nem	fehér férfi
30-as évei végén, 40-es évei elején jár	kor	55 éves
178–183 cm	magasság	175 cm
75 kg	súly	65 kg
vörösesszőke haj, vékony bajusz, vörösbarna elváltozás a bőrön	fiziológiai jellemzők	barna hajú, szakállas, sápadt bőr
rendezett szekrénnel, aprólékosan szervezett életet él; visszahúzó; a leginkább valószínű, hogy problémái voltak a nőkkel	személyiség	ápolatlan/rendetlen, kapcsolatait tekintve visszahúzó, nőkkel való kapcsolata nem ismert
legalább középiskolai végzettség, ismeri az egyetemi életet	oktatás, végzettség	a Harvardon végzett, 1962-ben; U.C. Berkeley: egyetemi adjunktus (doktori fokozat)

Forrás: *Chase 2003*

Azonban az FBI „Unabomber”-re vonatkozó profilja nem volt hatással a gyanúsított elfogására. (Arra vonatkozóan nem áll rendelkezésre információ, hogy volt-e egy olyan gyanúsított lista, amely alapján szűkíthető lett volna a profil alapján a számításba vehető elkövetői kör.)

Ha csak a statisztikai megközelítésű profilalkotást vesszük figyelembe (bár tágabb értelmezés szerint minden profilelemzési módszer valamilyen statisztikán alapul), annak alapvető kritériuma, hogy akkor hozhat megbízható eredményeket, ha megfelelő mintanagysággal (és jó minőségű adatokkal) dolgozunk. Amennyiben a pszichológiai vagy klinikai megközelítésű profilalkotást helyezzük fókuszba, elmondható, hogy az egyedi esetek vizsgálatára sokkal inkább alkalmas módszer, mint a statisztikai megközelítés. Azonban alapvetően a pszichológusoknak, pszichiátereknek, viselkedéselemzőknek is szükségük van tapasztalatra, tehát olyan korábbi esetekre (vagy személyekre), amelyek hasonlítanak az aktuálisan vizsgáltakra. A „Unabomber” cselekményeihez hasonló esetek feltehetően kis számban fordulnának elő egy adatbázisban, ahogy a pszichiátereknek, pszichológusoknak és viselkedéselemzőknek is csekély tapasztalatuk lehet/

lehetett az ilyen típusú elkövetőkkel. Továbbá kevés tapasztalattal rendelkezhetnek a hatóságok is az ilyen típusú esetek felderítésével kapcsolatban (pl. egy sorozat jelleggel elkövetett emberölés bűncselekmény nyomozásához képest). Ez a probléma a terrorizmus különböző típusainak vizsgálata esetében napjainkban is komoly kihívást jelent.

A PIRUS (Profiles of Individual Radicalization in the United States) adatbázis 2226 radikalizálódott személylyel kapcsolatos információt tartalmaz (*URLI*). Az erőszakos, csoporthoz nem tartozó személyek száma 337 fő. Bár az adatbázist tartalmazó esetek száma elegendőnek mondható, ha a terrorizmus egyes típusait, így a magányos elkövetők különböző típusait is elkülönítenénk, a mintanagyság jelentősen lecsökkenne, és annak elemzése kevésbé lenne alkalmas megbízható megállapítások megtételére.

Korábban áttekintettük a magányos elkövetők profilozása eredményeinek egy részét. Tekintettel arra, hogy a magányos elkövetők kevés olyan tulajdonsággal rendelkeznek, amelyek mérhetően megkülönböztetik őket más típusú terrorista elkövetőktől, vagy akár a társadalomtól, elmondhatjuk, hogy megbízhatóan nem igazán profilozhatók. A profilozás ebben az esetben kizárólag a megismerési folyamatot segíti, amelyből az egyes kockázatelemzési rendszerek is számos hasznos információt és eredményt meríthetnek. A fentiek alapján azonban a gyakorlati aspektusokat figyelembe véve elmondhatjuk, hogy terrorista, és főképp magányos elkövető esetében profilelemzési módszereket használni nemcsak nehezen (vagy egyáltalán nem) lehet, de a terrorelhárító szolgálatok gyakorlati tevékenysége szempontjából nem is igen hasznosítható, hiszen az alapvetően nem a megelőzésre, hanem a már megtörtént bűncselekmény felderítésének támogatására kifejlesztett módszer.

Kockázatelemzés

A kockázatelemzés módszerét számos, egymástól teljesen eltérő célra használják: a munkavédelem területén, a határbiztonsági kockázatok mérésére, a büntetés-végrehajtási intézetben való viselkedés előrejelzésére vagy éppen egy potenciális terrorista elkövető vizsgálatára. Mindegyikben közös pont, hogy valamilyen sérelem, hátrány, esemény bekövetkezésének a valószínűségét mérjük a módszerrel, oly módon, hogy a rendelkezésre álló információk és adatok alapján a befolyásoló tényezőket összegyűjtjük és elemzük (*Herrington–Roberts 2012*).

A terrorizmus kockázatának mérésére számos eszközt fejlesztettek ki. Ezek alapja, hogy azonosítsák az egyes általános kockázati faktorokat, amelyek annak valószínűségét elemzik, hogy egy konkrét személy a jövőben valamilyen aggodalomra okot adó magatartást tanúsít-e, például, hogy milyen valószínűsége van annak, hogy valaki radikalizálódni fog, vagy elkövet egy terrorcselekményt.

Kockázatelemzési módszerek a terrorelhárításban

A kockázatelemzési módszerek jelentős változásokon és fejlődésen mentek keresztül. A kockázatelemzési módszereket a kutatók elsősorban az alapján különítik el egymástól, hogy a kockázatok kategorizálása mennyire történik szubjektíven vagy objektíven (Sarma 2017). A kockázatértékelési folyamat ma a szabályokon alapuló struktúra folytonosságán létezik, a teljesen strukturálatlan („klinikai”) értékelés a kontinuum egyik pólusát foglalja el, a teljesen strukturált („aktuáriusi”) értékelés pedig a másikat, és a részben strukturált és részben strukturálatlan értékelés a kettő között helyezkedik el (Monahan 2011). A strukturált szakmai megközelítés (Structured Professional Judgment, továbbiakban: SPJ) látszik a leghatékonyabbnak, mely ötvözi a gyakorlati szaktudást a statisztikai mérőszámokkal (Sarma 2017).

A közelmúltban született, terrorizmussal kapcsolatos empirikus kutatások hozzájárultak a következő strukturált értékelési eszközök kifejlesztéséhez és teszteléséhez, melyeket mind a csoportosan, mind a magányosan elkövetett cselekmények predikciójára alkalmaznak. Számos kockázatelemzési eszköz közül (VERA, RADARiTE, MLG stb.) a 18 kódolt viselkedési mintából álló Terrorist Radicalization Assessment Protocol (továbbiakban: TRAP-18) tűnik a leghatékonyabbnak a magányos elkövetők kockázatelemzésére. A rendszer proximális, mintegy esetleges támadáshoz időben közelebb megjelenő figyelmeztető viselkedéses megnyilvánulások (proximal warning behaviors), és disztális, egy esetleges támadáshoz nem közvetlenül kapcsolódó, időben korábban megjelenő pszichoszociális tényezőkből (distal characteristic) áll. A modell azt a hipotézist állítja fel, hogy egy proximális figyelmeztető viselkedés szükséges az aktív kockázatkezeléshez, míg a csak disztális jellemzők jelenléte azt jelenti, hogy az esetet megfigyelés alatt kell tartani (Guldemann–Meloy 2020).

John Reid és Paul Gill az Egyesült Államokból és Európából származó 111 magányos elkövetőből álló nyílt forráskódú mintán tesztelték a TRAP-18-at (Reid–Gill 2016). A terroristákból álló minta 70%-ánál előre jelezte az elkövetést a rendszer. Amikor a mintát iszlám vagy jobboldali szélsőségesekre és egyéni terroristákra osztották, négy indikátor esetében volt szignifikáns különbség a csoportok között. A sikeres és a sikertelen támadók összehasonlításakor arra jutottak, hogy a sikeres támadók jobban rá voltak „szűkülve”, fókuszálva az eseményre, kreatívabbak, innovatívabbak voltak, és kevésbé volt rájuk jellemző, hogy intim kapcsolatban, párkapcsolatban lettek volna valakivel, továbbá kevésbé függtek a virtuális közösségtől. Összességében azt állapították meg, hogy a TRAP-18 ígéretes kockázatbecslő eszköz, elsősorban magányos elkövetők kockázatértékelésére (Reid–Gill 2016).

Összegzés

Összességében elmondható, hogy a magányos elkövetők esetében viszonylag alacsony mintaszámból (Kenyon–Baker–Beall–Binder 2021) (lásd: PIRUS adatbázis) kell kiindulniuk a kutatóknak és azoknak, akik statisztikai szempontból valamely elhárításban hasznosítható módszer fejlesztésére adják a fejüket. További problémát jelent, hogy az esetek részletei csak ritka esetekben ismeretek. Több olyan tanulmánnyal találkozhatunk, amelyek nyílt forrású információk vizsgálatával igyekeznek áthidalni ezt a problémát (Berntzen–Sandberg 2014; Baele–Brace–Coan 2020). Hermann Zsombor jelen füzetben megjelenő tanulmánya jól prezentálja, hogy pusztán egy nagy adatbázis (Global Terrorism Database) felhasználásával, (min. megemlékezésével) hány tanulmány született, illetve hogy a témában kutatásokat végzők milyen adatokból dolgoznak (Hermann 2023). Ezek a statisztikai adatbázisok azonban ritkán foglalkoznak az egyénnel, a jelenségek és egyes folyamatok általános vizsgálatára adnak lehetőséget, amely megnehezíti a gyakorlatban valóban hasznosítható tudományos eredmények születését.

A magányos elkövetők profilozása fontos eszköze lehet a jelenség, és az ezen típusba tartozó elkövetők megismerésének, azonban a profilalkotás elsősorban a már megtörtént bűncselekmények felderítését és nyomozását segítő módszer. Sokkal inkább a kockázatelemzés jelenthet megoldást a terrorizmus elleni harcban, hiszen a hangsúly a bűncselekménytípus tekintetében a prevención van. Számos kutatással találkozhatunk, amelyek az egyes kockázatelemzési módszerek validitását tesztelik. A TRAP-18 kockázatelemzési rendszer hasznosnak tűnik a magányos elkövetők kockázatának mérésében, ugyanakkor problémát jelenthet, hogy az esetek és a kockázatot jelentő személyek gyakran akkor kerülnek a hatóságok látókörébe, amikor a cselekményt már elkövették (Haller–Ivaskevics 2020). Az online tér mint a radikális szerveződések platformja amellet, hogy komoly kihívást jelenthet az elhárító szolgálatoknak, lehetőséget nyújt az online térben megjelenő tartalmakon keresztül történő kockázati faktorok gyűjtésére és elemzésére, vagy akár egy konkrét cselekmény közvetlen megelőzésére is. Hiszen a közelmúltban több olyan esettel találkozhattunk, ahol az elkövető cselekménye előtt közvetlenül a közösségi médiában jelezte a végrehajtás szándékát, illetve olyanokkal, is, ahol élőben közvetítette teljes cselekményét (Baele–Brace–Coan 2020).

Kenyon és munkatársai (Kenyon–Baker–Beall–Binder 2021) tanulmánya szerint az egyesült államokbeli és európai magányos elkövetők közvetlen környezete (család, barátok) az esetek 79%-ában tisztában volt az egyén szélsőséges ideológiák iránti elkötelezettségével, az esetek 63,9%-ában pedig azzal, hogy részt vesznek terrorizmussal kapcsolatos cselekményekben. A cselekvési szándék jelei tehát észlelhetők lehetnek nemcsak az online térben vagy felderítési információkon keresztül (OSINT és HUMINT), hanem a közvetlen környezet által, amely

azt jelenti, hogy a társadalmi jelzőrendszerek szerepe jelentős lehet a magányos elkövetők elleni harcban (*Rémai 2023*). A kérdéskört Rémai Dániel taglalja részletesen jelen füzetben. Számos tudományos kutatási eredmény megléte ellenére a jelenség kutatása és átfogó, gyakorlati célokra hasznosítható megismerése komoly nehézségekbe ütközik, melyet csak a gyakorlati szakemberek és a kutatók szorosabb együttműködése hidalhat át.

Irodalomjegyzék

- Baelle, S. J., Brace, L., & Coan, T. G. (2020) The 'Tarrant effect': what impact did far-right attacks have on the 8chan forum? *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression*, pp. 1–23.
- Berntzen, L. E., & Sandberg, S. (2014) The collective nature of lone wolf terrorism: Anders Behring Breivik and the anti-Islamic social movement. *Terrorism and Political Violence*, Vol. 26. No. 5. pp. 759–779.
- Chase, A. (2003) *Harvard and the Unabomber: The education of an American terrorist*. New York, Norton
- Connor, J. – Flynn, C. R. (2015): Report: Lone Wolf Terrorism. Washington, D. C., National Security Critical Issue Task Force.
- Douglas, J. E., Ressler, R. K., Burgess, A. W., & Hartman, C. R. (1986) Criminal profiling from crime scene analysis. *Behavioral Sciences & the Law*, Vol. 4. No. 4. pp. 401–421.
- Dyson, S. B. (2013) Origins of the Psychological Profiling of Political Leaders: The US Office of Strategic Services and Adolf Hitler. *Intelligence and National Security*, Vol. 29. No. 5. pp. 654–674. <https://doi.org/10.1080/02684527.2013.834217>
- Ellis, C., Pantucci, R., van Zuijdwij, J. D. R., Bakker, E., Gomis, B., Palombi, S., & Smith, M. (2016) Lone-Actor Terrorism. *Countering Lone-Actor Terrorism Series*, 11. Royal United Services Institute for Defence and Security Studies
- Feldman, C., Savidge, M., & Ahlers, M. (2002) Police: Suspect planned smiley face bomb pattern. CNN, <http://edition.cnn.com/2002/US/05/09/mailbox.pipebombs/>
- Gill, P. (2015) Lone-actor Terrorists. A behavioural analysis. Routledge
- Gill, P., Horgan, J., & Deckert, P. (2014) Bombing alone: Tracing the motivations and antecedent behaviors of lone-actor terrorists. *Journal of Forensic Sciences*, Vol. 59. No. 2. pp. 425–435.
- Gruenewald, J., Chermak, S., & Freilich, J. D. (2013). Distinguishing "loner" attacks from other domestic extremist violence: A comparison of far-right homicide incident and offender characteristics. *Criminology & Public Policy*, Vol. 12. No. 1. pp. 65–91.
- Guldimann A, Meloy J. R. (2020) Assessing the threat of lone-actor terrorism: the reliability and validity of the TRAP-18. *Forensische Psychiatrie Psychologie Kriminologie*, Vol. 14. No. 2. pp. 158–166. <https://doi.org/10.1007/s11757-020-00596-y>
- Haller J., Ivaskovics K. (2020) Terrorizmus. In: Haller J. (szerk.) *Büntettek kriminálpszichológiája. Dialóg Campus*. pp. 237–264.
- Hamm, M. S., & Spaaij, R. (2017) *The Age of Lone Wolf Terrorism*. Columbia University Press
- Handler, J. S. (1990) Socioeconomic profile of an American terrorist: 1960's and 1970's. *Terrorism*, Vol. 13. No. 3. pp. 195–213.
- Hermann, Zs. (2023) 15 years of analyzing the Global Terrorism Database: an overview. *Scientia et Securitas Vol 4. No. 1. pp. 51–58.*
- Herrington, V. & Roberts, K. (2012) Risk Assessment in counterterrorism. In: Kumar, U., & Mandal, M. K. (eds) *Countering terrorism: psychosocial strategies*. pp. 282–304. SAGE Publications
- Jensen, R. B. (2014). The pre-1914 anarchist "lone wolf" terrorist and governmental responses. *Terrorism and Political Violence*, 26(1), pp. 86–94.
- Kaplan, J., Löow, H., & Malkki, L. (2014). Introduction to the special issue on lone wolf and autonomous cell terrorism. *Terrorism and Political Violence*, 26(1), pp. 1–12.
- Kenyon, J., Baker-Beall, C., & Binder, J. (2021). Lone-actor terrorism—a systematic literature review. *Studies in Conflict & Terrorism*, pp. 1–24.
- Krueger, A. B., & Malečková, J. (2002). Education, poverty and terrorism: Is there a causal connection?. *Journal of Economic perspectives*, 17(4), pp. 119–144.
- Michael, G. (2012) *Lone wolf terror and the rise of leaderless resistance*. Vanderbilt University Press
- Miller, L. (2006) The terrorist mind: I. A psychological and political analysis. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, Vol. 50. No. 2. pp. 121–138.
- Monahan, J. (2011) The individual risk assessment of terrorism. *Psychology Public Policy and Law*, Vol. 18. No. 2. <http://dx.doi.org/10.1037/a0025792>
- Oleson, J. C. (2004) *Harvard and the Unabomber: The Education of an American Terrorist*. New York: Norton & Company
- Perry, S., Hasisi, B., & Perry, G. (2018) Who Is the Lone Terrorist? A Study of Vehicle-Borne Attackers in Israel and the West Bank. *Studies in Conflict and Terrorism*, Vol. 41. No. 11. pp. 899–913.
- Rae, J. A. (2012) Will it ever be possible to profile the terrorist? *Journal of Terrorism Research*, Vol. 3. No. 2.
- Reid, J. & Gill, P. (2016) The lone-actor terrorist and the TRAP-18. *Journal of Threat Assessment and Management*, Vol. 3. No. 1. pp. 37–52. <https://doi.org/10.1037/tam0000061>
- Rémai D. (2023) Külföldi és visszatérő külföldi harcosok versenye a társadalmi jelzőrendszerekkel. *Scientia et Securitas Vol 4. No. 1. pp. 20–30.*
- Russell, C. A., & Miller, B. H. (1977). Profile of a Terrorist. *Military review*, Vol. 57. No. 8. pp. 21–34.
- Sageman, M. (2008) A strategy for fighting international Islamist terrorists. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 618. No. 1. pp. 223–231.
- Sarma, K. M. (2017) Risk Assessment and the Prevention of Radicalization from Nonviolence Into Terrorism. *American Psychologist*, Vol. 72. No. 3. pp. 278–288. <https://doi.org/10.1037/amp0000121>
- Steel, Z., Marnane, C., Iranpour, C., Chey, T., Jackson, J. W., Patel, V., & Silove, D. (2014) The global prevalence of common mental disorders: a systematic review and meta-analysis 1980–2013. *International Journal of Epidemiology*, Vol. 43. No. 2. pp. 476–493.
- Strentz, T. (1988) A terrorist psychosocial profile: Past and present. *FBI Law Enforcement Bulletin*, Vol. 57. Issue 4. pp. 13–19.
- Turvey, B. E. (2011) *Criminal Profiling: An Introduction to Behavioral Evidence Analysis*. Academic Press
- Wilson, E. (2017) *School-based Research. A guide for education students*. Sage
- Wittchen, H. U., Jacobi, F., Rehm, J., Gustavsson, A., Svensson, M., Jönsson, B., ... Steinhausen, H. C. (2011) The size and burden of mental disorders and other disorders of the brain in Europe 2010. *European Neuropsychopharmacology*, Vol. 21. No. 9. pp. 655–679.

URL1: <https://www.start.umd.edu/profiles-individual-radicalization-united-states-pirus-keshif> (letöltve: 2023. 01. 30.)

A cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje és az esetlegesen végrehajtott módosítások feltüntetésre kerülnek. (SID_1)